

En rymdstrategi för Europa

Sammanfattning

Utskottet har granskat kommissionens meddelande om en rymdstrategi för Europa. Yttranden över strategin har inkommit från konstitutionsutskottet, försvarsutskottet och näringsutskottet.

Strategin innehåller fyra strategiska mål:

1. största möjliga vinster för samhället och EU:s ekonomi
2. en innovativ europeisk rymdsektor med internationell konkurrenskraft
3. ett mer oberoende EU med säker tillgång till och användning av rymden
4. en stärkt roll för EU i världen och ökat internationellt samarbete.

Utskottet välkomnar kommissionens rymdstrategi. Rymdforskning och rymdverksamhet är i dag av vital strategisk betydelse för samhället. Forskningen om rymden kan vidga gränserna för våra befintliga kunskaper och väcka idéer som ger upphov till såväl naturvetenskaplig som humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teknisk utveckling. Det finns en stor och outnyttjad potential när det gäller användningen av rymdtjänster och rymddata som behöver utnyttjas bättre. Exempelvis ser utskottet en stor potential för jordobservationsprogrammet Copernicus att bidra till uppföljningen av FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling liksom till EU:s klimatmål och Sveriges miljömål.

Den teknik och utveckling som kommer fram i rymdsektorn är ofta användbar inom andra områden såsom miljö, klimat, väderprognoser, infrastruktur och telekommunikation. Utskottet vill därför betona den betydelse som insatser för rymdindustrin kan ha för tillväxten och sysselsättningen även inom andra sektorer. Mot bakgrund av den unika facilitet som rymdbasen Esrange utgör är det av stor vikt att säkerställa att strategin är öppen för möjligheten att etablera flera europeiska rymdhamnar för raketuppskjutning av satelliter.

Europas rymdsamarbete är ett delat ansvar mellan EU och Europeiska rymdorganisationen (ESA). De båda organisationerna består till stor del av samma medlemsländer. Det är av stor vikt att samarbetet mellan EU och ESA blir effektivt i framtiden trots olikheter i finansiering och hur de båda organisationerna arbetar.

Utskottet vill även påtala vikten av att bevaka skyddet för den personliga integriteten i arbetet med att förverkliga strategin. Utskottet vill även med anledning av de omfattande ambitionerna i strategin framhålla att man bör eftersträva budgetrestriktivitet och säkerställande av budgetkontroll vid förverkligandet av strategin.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Granskade dokument

Europeiska kommissionens meddelande till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén om en rymdstrategi för Europa (KOM(2016) 705).

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Utskottets granskning	6
Meddelande från kommissionen om en rymdstrategi för Europa	6
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över granskade dokument	15
<i>Bilaga 2</i>	
Konstitutionsutskottets protokollsutdrag	16
<i>Bilaga 3</i>	
Försvarsutskottets yttrande	17
<i>Bilaga 4</i>	
Näringsutskottets yttrande	20

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

En rymdstrategi för Europa

Riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Stockholm den 23 februari 2017

På utbildningsutskottets vägnar

Thomas Strand

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Thomas Strand (S), Camilla Waltersson Grönvall (M), Betty Malmberg (M), Caroline Helmersson Olsson (S), Michael Svensson (M), Elisabet Knutsson (MP), Erik Bengtzboe (M), Robert Stenkvist (SD), Daniel Riazat (V), Roza Güclü Hedin (S), Lena Emilsson (S), Marianne Pettersson (S), Fredrik Christensson (C), Christina Östberg (SD), Magnus Oscarsson (KD), Christina Örnebjär (L) och Ida Karkiainen (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Talmanen har efter samråd med gruppledarna beslutat att Europeiska kommissionens meddelande till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén om en rymdstrategi för Europa (KOM(2016) 705) ska behandlas av riksdagen (9 kap. 20 § riksdagsordningen). Kammaren hänvisade ärendet till utbildningsutskottet för granskning den 30 november 2016.

Utskottet beslutade den 15 december 2016 att ge konstitutionsutskottet försvarsutskottet, trafikutskottet, miljö- och jordbruksutskottet och näringsutskottet tillfälle att yttra sig över en rymdstrategi för Europa. Yttranden har kommit in från försvarsutskottet och näringsutskottet. Konstitutionsutskottet har yttrat sig genom ett protokollsutdrag. Yttrandena och protokollsutdraget finns i bilagorna 2–4.

Utskottet har tagit emot Regeringskansliets faktapromemoria i ärendet (2016/17:FPM31).

Utskottet överlade med statssekreterare Karin Röding om en rymdstrategi för Europa den 15 november 2016 och med statsrådet Helene Hellmark Knutsson den 14 februari 2017, båda från Utbildningsdepartementet.

Utskottets granskning

Meddelande från kommissionen om en rymdstrategi för Europa

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Bakgrund

Enligt artikel 189 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) ska EU utveckla en europeisk rymdpolitik för att främja vetenskapliga och tekniska framsteg, industriell konkurrenskraft och genomförande av unionens politik. Vidare anges att ett europeiskt rymdprogram kan utvecklas för att möjliggöra att målen i fördraget uppnås. Det sjunde rymdrådet (EU:s och Europeiska rymdorganisationens [ESA] rymdministrar) antog en resolution i samband med konkurrenskraftsrådets (KKR) möte i november 2010 som ytterligare preciserade viktiga frågor i unionens arbete med att utveckla den europeiska rymdverksamheten. Bland annat uppmanades EU och ESA att tillsammans utveckla en övergripande rymdstrategi.¹

Ytterligare en bakgrund till strategin är kommissionens meddelande från den 4 april 2011 (se fakta-PM 2010/11:FPM105).² Den har legat till grund för en återkommande strategisk framtidsdiskussion om en europeisk rymdpolitik och en eventuell rymdstrategi. Syftet med det meddelandet var att förmedla idéer, förslag och perspektiv när det gäller prioriteringar för en sådan diskussion och en eventuell rymdstrategi. Meddelandet innehöll inga konkreta förslag utan redogjorde för ett antal möjliga prioriteringar för EU:s fortsatta arbete med rymdfrågor.³

Den 26 oktober 2016 publicerade kommissionen meddelandet En rymdstrategi för Europa (KOM(2016) 705). En riktlinjedebatt om rymdstrategin hölls vid KKR:s möte den 29 november 2016. Det nuvarande ordförandelandet i ministerrådet Malta avser enligt den preliminära rådsdagordningen för KKR den 29–30 maj 2017 att rådsslutsatser om rymdstrategin ska antas vid detta möte.

Av Regeringskansliets faktapromemoria om kommissionens meddelande om en rymdstrategi för Europa (2016/17:FPM31) framgår bl.a. att regeringen är övergripande positiv till förslaget till strategi och den konkretisering och

¹ Faktapromemoria 2016/17:FPM31.

² Faktapromemoria 2010/11:FPM105 Meddelande om en rymdstrategi för Europeiska unionen behandlade dokumentet KOM(2011) 152 Mot en rymdstrategi för Europeiska unionen som kommer till nytta för dess medborgare.

³ Faktapromemoria 2016/17:FPM31.

prioritering av strategiska mål för EU:s rymdpolitik som anges. Regeringen menar samtidigt att strategin inte motsvarar behovet av en för EU och ESA gemensam rymdstrategi för Europa, vilket har efterfrågats av medlemsländerna i EU och ESA. Regeringen anser vidare att meddelandet redogör för omfattande ambitioner. Regeringens övergripande mål är därför att budgetrestriktivitet och säkerställande av budgetkontroll ska eftersträvas och att prioriteringar bör göras successivt i samverkan mellan medlemsstaterna och kommissionen när de program och åtgärds paket som strategin hänvisar till ska genomföras.

Meddelande om en rymdstrategi för Europa

Kommissionen föreslår, med stöd av artikel 189 i EUF-fördraget, en rymdstrategi för Europa. Enligt kommissionen måste det finnas ett europeiskt samarbete för att Europa ska bevara sin ledande ställning på rymdområdet, öka sin närvaro på de internationella rymdmarknaderna och utnyttja rymdsektorns fördelar och möjligheter.

Kommissionen konstaterar inledningsvis bl.a. att Europa står för den näst största offentliga rymdbudgeten i världen och att under perioden 2014–2020 kommer enbart EU att investera mer än 12 miljarder euro på rymdområdet. EU äger rymdsystem i världsklass, nämligen Copernicus⁴ för jordobservation samt Egnos⁵ och Galileo⁶ för satellitnavigering och geografisk positionering. Med för närvarande 18 satelliter i omlopps bana och mer än 30 satelliter som planeras skjutas upp under de kommande 10–15 åren är EU den största institutionella kunden när det gäller uppskjutningstjänster i Europa.

Kommissionen framhåller även att den europeiska rymdekonomin, som bl.a. omfattar tillverkning och tjänster, står för mer än 230 000 arbetstillfällen och hade ett uppskattat värde på 46–54 miljarder euro 2014, vilket är nästan 21 procent av värdet av den globala rymdsektorn.

Kommissionen påminner vidare om att teknik, data och tjänster har blivit en del av de europeiska invånarnas vardag, t.ex. mobiltelefoner, gps-system, satellit-tv och bankomattjänster. Dessutom ger satelliter omedelbar information vid katastrofer som jordbävningar, skogsbränder eller översvämningar och gör det möjligt att bättre samordna katastrofhjälp och räddningstjänsters insatser. Samtidigt ökar konkurrensen inom rymdbranschen, nya typer av företag, verksamheter och affärsmodeller växer fram och kommersialiseringen ökar. Möjligheten att kombinera rymddata med digital teknik och andra datakällor skapar många nya affärsmöjligheter för medlemsstaterna.

Strategin innehåller följande fyra strategiska mål:

1. största möjliga vinster för samhället och EU:s ekonomi

⁴ Unionens jordobservations- och jordövervakningsprogram.

⁵ Egnos står för European Geostationary Navigation Overlay Service. Detta system förstärker gps-signalerna över Europa.

⁶ Ett europeiskt system för satellitnavigering som påminner om gps.

2. en innovativ europeisk rymdsektor med internationell konkurrenskraft
3. ett mer oberoende EU med säker tillgång till och användning av rymden
4. en stärkt roll för EU i världen och ökat internationellt samarbete.

För varje strategiskt mål anger kommissionen ett antal åtgärder som den ska vidta för att förverkliga strategins syfte.

När det gäller *Största möjliga vinster för samhället och EU:s ekonomi* ska kommissionen bl.a.

- främja och öka användningen av data och tjänster som rymdinfrastrukturen levererar och möjliggör, t.ex. jordobservationsdata från Copernicus och navigerings- och positioneringsinformation från Galileo
- vidareutveckla EU:s rymdprogram och anpassa verksamheten till nya användarbehov.

När det gäller *En innovativ europeisk rymdsektor med internationell konkurrenskraft* ska kommissionen bl.a.

- tillsammans med medlemsstaterna och ESA intensifiera sina insatser till stöd för forskning och utveckling på rymdområdet och se över sin strategi för främjande av den europeiska rymdsektorns konkurrenskraft
- öka användningen av innovativa upphandlingsmetoder för att stimulera efterfrågan på innovation och hitta nya sätt att utnyttja investeringar i den privata sektorn och partnerskap med industrin
- se till att framtidens forskning på ett bättre sätt integrerar rymdforskningen med andra politikområden som söker svar på globala och samhällsliga utmaningar
- öka sitt stöd till rymdentreprenörer genom EU:s finansieringsprogram för att i högre grad underlätta finansiering av investeringar inom rymdsektorn
- inrätta en allians för kompetensutveckling inom rymd- och jordobservationssektorn i samband med den nya kompetensagendan för Europa (KOM(2016 381). Inom alliansen ska viktiga aktörer från industrin, forskningsvärlden, universitet och offentliga myndigheter kunna hantera frågor med koppling till sektorns nya kompetensbehov.

Kommissionen framhåller dessutom att om EU:s rymdforskning kommer närmare grundforskningen kan det leda till ett effektivare utnyttjande av forskningsvärldens rymddata, fler utforskningsexpeditioner och utveckling av vetenskapliga instrument. Det kommer att leda till ökat samarbete mellan arbetsgrupper inom forskning, teknik och industri.

När det gäller *Ett mer oberoende EU med säker tillgång till och användning av rymden* ska kommissionen bl.a.

- aggregera efterfrågan på uppskjutningstjänster för att göra industrin mer synlig
- utforska olika sätt att stödja europeiska uppskjutningsanläggningar där detta krävs för EU:s politiska mål eller behov

- förbättra EU:s befintliga rymdövervaknings- och spårningstjänster och överväga mer omfattande tjänster på området (t.ex. för rymdväder och it-hot)
- föreslå ett initiativ för statlig satellitkommunikation för att garantera tillförlitliga, säkra och kostnadseffektiva satellitkommunikationstjänster för EU och nationella offentliga myndigheter och infrastrukturer
- utnyttja synergier mellan civil och säkerhetsrelaterad rymdverksamhet för att minska kostnaderna, stärka motståndskraften och öka effektiviteten i verksamheten.

När det gäller den sistnämnda punkten framhåller dock kommissionen att viss rymdkapacitet måste förbli under uteslutande nationell och/eller militär kontroll. EU måste utnyttja dessa synergier i högre grad. Detta kommer att vara en av huvudpunkterna i EU:s handlingsplan för försvaret,⁷ där fokus förväntas ligga på rymdens stora potential för utveckling av civil och försvarsrelaterad kapacitet.

När det gäller *En stärkt roll för EU i världen och ökat internationellt samarbete* ska kommissionen bl.a.

- föra dialoger om rymden med strategiska internationella partner och se till att rymdpolitiken beaktas i EU:s dialoger om exportkontroll med tredjeländer
- bidra till internationella initiativ inom bl.a. jordobservation
- tillsammans med övriga EU-institutioner och medlemsstater samverka med internationella partner för att främja ett ansvarsfullt beteende i yttre rymden och bevara och skydda rymden för alla länders fredliga användning.

Genomförande av strategin

Kommissionen anger i strategin att ett gott samarbete mellan EU och ESA är en av hörnstenarna för framgång med strategins genomförande, men det kommer också att vara viktigt med samarbete med andra relevanta aktörer utöver medlemsstaterna, t.ex. den europeiska vädersatellitorganisationen (Eumetsat), industrin, forskare och användare.

Under 2017 kommer kommissionen att presentera denna strategi och inleda en regelbunden, strukturerad dialog med berörda parter för att åstadkomma ett effektivt genomförande och övervaka resultaten.

Av kommissionens arbetsprogram för 2017 framgår att kommissionen avser att lägga fram ett initiativ för tillförlitliga, säkra och kostnadseffektiva satellitkommunikationstjänster för myndigheter (Govsatcom) (lagstiftning) samt åtgärder för att underlätta marknadsintroduktion av rymdtjänster och rymddata (lagstiftning/icke-lagstiftning). Kommissionen förklarar att dessa

⁷ Den europeiska försvarshandlingsplanen (KOM(2016) 950) presenterades den 30 november 2016.

initiativ ska ses som en del av genomförandet av rymdstrategin för Europa och den europeiska försvarshandlingsplanen (KOM(2016) 950).

Svensk rymdverksamhet

Svensk rymdverksamhet kan sägas ha startat 1961 när den första svenska raketuppsändningen genomfördes. Fem år senare, 1966, grundades den svenska raketbasen Esrange. Ännu ett steg i den svenska rymdverksamheten togs 1972 i och med bildandet av en svensk rymdmyndighet, Rymdstyrelsen, och ett statligt bolag, Swedish Space Corporation (SSC).⁸

Den svenska rymdlagstiftningen utgörs av lagen (1982:963) om rymdverksamhet och förordningen (1982:1069) om rymdverksamhet. Författningarna innehåller regler om svensk jurisdiktion över rymdverksamhet, tillstånd för icke-statlig rymdverksamhet, skadeståndsansvar, tillsyn över rymdverksamhet samt registrering av föremål för vilka Sverige är att anse som utsändande stat.

Svenska staten satsar ca 1,7 miljarder kronor varje år på olika rymdverksamheter (SOU 2015:75 s. 73).

Svensk rymdverksamhet är i stor utsträckning inriktad på forskning och på utveckling av infrastruktur för användning av rymden för syften på jorden. Sverige förfogar också över en viktig rymdinfrastruktur som andra länder kan använda i form av Esrange.

I budgetpropositionen för 2017 beräknade regeringen en ökning av Rymdstyrelsens forskningsanslag till följd av satsningen på rymdforskning och rymdverksamhet. Satsningen omfattar 25 miljoner kronor 2018 och ytterligare 15 miljoner kronor 2019. Därmed beräknas anslagsnivån bli 40 miljoner kronor högre 2020 än 2016 för detta ändamål. Rymdstyrelsens forskningsanslag uppgår för 2017 till drygt 373 miljoner kronor (prop. 2016/17:1 utg.omr. 16 s. 314–315).

Svenska rymdföretag är framgångsrika internationellt. Som exempel kan nämnas att 58 procent av omsättningen för 2015 års samlade verksamhet kommer från konkurrensutsatta kommersiella affärer, vilket kan jämföras med den senast redovisade motsvarande siffran i Europa, som var 41 procent (ip. 2015/16:711 anförande 33 statsrådet Helene Hellmark Knutsson).

Antalet årssysselsatta i svensk rymdindustri uppgår till 1 339 personer (2015) enligt den definition som Rymdstyrelsen tillämpar vid sin årliga enkät till företag inom svensk rymdindustri. De 30 företag som besvarade enkäten hade (2015) en total omsättning på nästan 11,9 miljarder kronor.⁹

⁸ Det registrerade svenska namnet är Svenska rymdaktiebolaget. Den gängse benämningen på Svenska rymdaktiebolaget är Rymdbolaget.

⁹ Rymdstyrelsen har ett årligt återkommande uppdrag i sitt regleringsbrev att göra en särskild redovisning av vissa uppgifter när det gäller företag med verksamhet som anknuter till rymdområdet. Rymdstyrelsen skickar ut en enkät till de berörda företagen. Med "företag inom svensk rymdindustri" avses de företag som sökt finansiering i något av Rymdstyrelsens eller ESA:s teknikutvecklings- eller forskningsprogram eller på annat sätt varit i kontakt med myndigheten. Enkäten gick 2015 ut till 37 företag, och 30 svarade, dvs. svarsfrekvensen uppgick till 81 procent.

Swedish Aerospace Industries (SAI) är branschorganisation och intresseförening för den civila flyg- och rymdindustrin i Sverige. Företagen sysselsätter enligt SAI ca 12 000 personer exklusive underleverantörer och har en omsättning på ca 22 miljarder kronor årligen.

Rymdutredningen har lämnat förslag om en svensk rymdstrategi (SOU 2015:75). Utredningens huvudtes tar sikte på de möjligheter till ökad samhällsnytta och kommersialisering som rymden kan ge. Rymdutredningen framhåller tre saker som särskilt angelägna:

1. bättre helhetssyn på nyttan för samhället i stort och med beaktande av de synergier civil och militär samverkan kan ge
2. mer fokus på hur vi kan utnyttja ett bredare internationellt samarbete
3. bättre samverkan mellan de olika forskningsfinansiärerna för ökade synergier mellan statens satsningar inom olika områden.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet).

Det helstatliga SSC har i uppdrag att möjliggöra olika typer av forskning och teknikutveckling genom uppskjutning av raketer och uppsläpp av ballonger vid rymdbasen Esrange utanför Kiruna. SSC:s uppdrag omfattar även drift, underhåll och utveckling av Esrange. På Esrange bedriver SSC två operationella verksamheter, dels uppsändning av stratosfärballonger och sondraketer för forskningsändamål, dels avancerade tjänster kopplade till styrning respektive nedtagning av data från satelliter. Det geografiska läget är idealiskt för kommunikation med satelliter i polär bana runt jorden. Satellitstationen på Esrange utgör navet i SSC:s världsomspännande markstationsnät och är en av världens största och mest använda kommersiella markstationer. Markstationen på Esrange består av ett stort antal antenner och av en global ledningscentral. SSC levererar markstationstjänster till både institutionella och kommersiella kunder från hela världen.

I Rymdutredningens betänkande föreslogs också att man skulle pröva möjligheten att sända upp mindre satelliter i omloppsbana från Esrange. En utredare har haft i uppdrag att hjälpa Regeringskansliet med att undersöka

- vilka förutsättningar som finns för att sända upp mindre satelliter i omloppsbana från Esrange vad gäller marknadsefterfrågan
- möjliga samarbetspartner
- finansieringsbehov.

I uppdraget ingick också att föreslå samarbetsformer inom Sverige och Europa för utveckling och framtida drift av tjänsten. Utredaren skulle även analysera hur en kapacitet att sända upp mindre satelliter i omloppsbana från Esrange kan bidra till EU:s ambition om ett europeiskt oberoende tillträde till rymden. Uppdraget är avslutat och bereds inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet).

Utskottets ställningstagande

Rymdforskning och rymdverksamhet är i dag av vital strategisk betydelse för samhället. Samhället är beroende av rymdtekniken t.ex. för navigation, logistik, bankomattjänster, väderprognoser, telekommunikation och miljö- och klimatövervakning. Rymdtjänster och rymddata bidrar redan i dag till samhällsnyttan i såväl politiskt som ekonomiskt hänseende, t.ex. i form av transportsäkerhet, precisionsjordbruk och stads- och regionplanering. De potentiella tillämpningsområdena är många, och ytterligare står på tur att upptäckas. Forskningen om rymden ger ökad kunskap och kan också väcka tankar om människans existens och synen på oss själva och vårt ursprung. Den kan ge perspektiv på tid och historia. Den kan vidga gränserna för våra befintliga kunskaper och väcka idéer som ger upphov till såväl naturvetenskaplig som humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teknisk utveckling. Mot den bakgrunden är det enligt utskottet angeläget att skapa och öka förståelsen för rymdverksamhet och rymdforskning i olika samhällsfunktioner och hos allmänheten.

Sverige har en lång tradition inom rymden och är framgångsrikt internationellt, bl.a. genom lång och lyckosam verksamhet vid Esrange. Sverige är i dag en ledande rymdnation och ska fortsätta att vara det. Utskottet noterar i det sammanhanget att beredningen av en svensk rymdstrategi pågår inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet).

Det sker för närvarande omfattande förändringar av rymdverksamheten i Europa och globalt, vilket ställer krav på nya arbetssätt och verktyg. Rymdsektorn blir alltmer kommersiell, och den privata sektorn är en allt viktigare aktör. Europas rymdsamarbete är ett delat ansvar mellan EU och ESA. De båda organisationerna består till stor del av samma medlemsländer. Det är av stor vikt att samarbetet mellan EU och ESA blir effektivt i framtiden trots olikheter i finansiering och hur de båda organisationerna arbetar. Utskottet anser att det måste finnas ett europeiskt samarbete för att Europa ska bevara sin ledande ställning på rymdområdet, öka sin närvaro på de internationella rymdmarknaderna och utnyttja rymdsektorns fördelar och möjligheter. Här är det värt att påminna om att Europa i dag har den näst största offentliga rymdbudgeten i världen.¹⁰

Mot denna bakgrund välkomnar utskottet kommissionens rymdstrategi. Utskottet ser positivt på de fyra strategiska mål som strategin omfattar:

1. största möjliga vinster för samhället och EU:s ekonomi
2. en innovativ europeisk rymdsektor med internationell konkurrenskraft
3. ett mer oberoende EU med säker tillgång till och användning av rymden
4. en stärkt roll för EU i världen och ökat internationellt samarbete.

¹⁰ Den konsoliderade rymdbudgeten (för medlemsstaterna, EU, ESA och Eumetsat) uppskattades till 7 miljarder euro 2015.

Det är också enligt utskottet värdefullt att strategin konkretiseras och prioriteringar görs genom de åtgärder som redovisas under varje strategiskt mål. Samtidigt vill utskottet med anledning av de omfattande ambitionerna i strategin framhålla att man bör eftersträva budgetrestriktivitet och säkerställande av budgetkontroll vid förverkligandet av strategin. Utbildningsutskottet vill därutöver i likhet med konstitutionsutskottet påtala vikten av att bevaka skyddet för den personliga integriteten i arbetet med att förverkliga strategin.

Rymdsektorn har genom rymdlösningarnas olika tillämpningsområden förutsättningar att ge ett stort tillskott såväl till samhället i stort som till EU:s ekonomi. Utskottet vill därför i likhet med kommissionen se en ökad användning av rymdtjänster och rymddata. Det finns en stor och outnyttjad potential som behöver tas till vara. Inte minst måste potentialen hos EU:s rymdprogram Copernicus, Egnos och Galileo utnyttjas bättre. Utskottet noterar att kommissionen överväger att skapa nya tjänster för att tillgodose framväxande behov på särskilda prioriteringsområden såsom klimatförändringar och hållbar utveckling, för att övervaka koldioxidutsläpp och andra växthusgasutsläpp, markanvändning, skogsbruk och förändringar i Arktis med hjälp av Copernicus. Utskottet vill därutöver tillägga att det ser en stor potential för Copernicus att bidra till uppföljningen av FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling liksom till EU:s klimatmål och Sveriges miljömål.

Sverige och svenska företag har en lång tradition inom rymdsektorn. Svenska företag ligger även i framkant när det gäller utvecklingen, och utbildningsutskottet delar näringsutskottets uppfattning att det är viktigt att man gör det möjligt för dem att vara med i den framtida konkurrensen inom denna sektor. Utbildningsutskottet vill i detta sammanhang påminna om att den teknik och utveckling som kommer fram i rymdsektorn ofta är användbar inom andra områden såsom miljö, klimat, väderprognoser, infrastruktur och telekommunikation, och utskottet vill därför betona den betydelse som insatser för rymdindustrin kan ha för tillväxten och sysselsättningen även inom andra sektorer. Utskottet vill också framhålla vikten av att se till att framtidens forskning på ett bättre sätt integrerar rymdforskning med andra politikområden som söker svar på globala och samhälleliga utmaningar. Utskottet instämmer därför i kommissionens bedömning att åtgärder behövs för att skapa en mer innovativ rymdsektor för att på så sätt bidra till ekonomisk tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning inom hela EU.

Utskottet välkomnar att det framgår av strategin att kommissionen kommer att arbeta tillsammans med ESA, medlemsstaterna och industrin för att se till att EU behåller en oberoende, tillförlitlig och kostnadseffektiv tillgång till rymden. I linje med detta planerar EU under de kommande 10–15 åren att skjuta upp över 30 satelliter inom ramen för Galileo- och Copernicusprogrammen. Det är enligt utskottet ytterst viktigt att EU även i fortsättningen har en modern, effektiv och flexibel infrastruktur för uppskjutningstjänster. Det finns också en viktig marknad för att sända upp mindre satelliter i Europa. Marknadsefterfrågan för att sända upp mindre

satelliter från den unika facilitet som rymdbasen Esrange utgör är bl.a. en fråga som utretts och som bereds inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet). I det sammanhanget är det av stor vikt att säkerställa att strategin är öppen för möjligheten att etablera flera europeiska rymdhamnar för raketuppskjutning av satelliter.

Utbildningsutskottet anser vidare i likhet med försvarsutskottet att det mot bakgrund av de nya hot som håller på att växa fram på rymdområdet – från rymdskrot till it-hot och rymdvädrets effekter – och andra säkerhetsrelaterade hot bör lyftas fram vad kommissionen anför i meddelandet om en europeisk försvarshandlingsplan (KOM(2016) 950) och i sin rymdstrategi. Där framförs vikten av att skapa synergier mellan civila och försvarsrelaterade tillämpningar och att göra det mesta av sina tillgångar genom att använda sin rymdkapacitet för att tillgodose medlemsstaternas och unionens säkerhetsbehov. Aktiviteter i rymden kan t.ex. ha betydelse för förmågan att förebygga och hantera naturkatastrofer och övervaka sjö- och havsområden. Utbildningsutskottet vill vidare framhålla att det är viktigt att vid strategins förverkligande ta hänsyn till Europas, EU:s och ESA:s medlemsstaters utrikes-, försvars- och säkerhetspolitiska intressen.

Utskottet instämmer i kommissionens slutsats att EU:s arbete för att uppfylla de övriga tre strategiska målen kommer att undergrävas om EU inte uppfyller det fjärde målet: att betydligt stärka sin roll på den internationella arenan. Rymdverksamhetens internationella karaktär och de stora globala problem som klimatförändringar och katastrofriskreducering som EU står inför kräver ett kollektivt ansvar. Ingen medlemsstat kan göra detta ensam.

Därmed föreslår utskottet att riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna. Utskottet avser att följa det fortsatta arbetet med de åtgärder som föreslås i meddelandet.

BILAGA 1

Förteckning över granskade dokument

Europeiska kommissionens meddelande till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén om en rymdstrategi för Europa (KOM(2016) 705).

BILAGA 2

Konstitutionsutskottets protokollsutdrag

RIKSDAGEN
KONSTITUTIONSUTSKOTTET

Utdrag ur
PROTOKOLL **UTSKOTTSSAMMANTRÄDE 2016/17:21**

DATUM 2017-01-19

§ 5 En rymdstrategi för Europa

Utskottet fortsatte behandlingen av frågan om yttrande till utbildningsutskottet över kommissionens meddelande KOM(2016) 705.

Utskottet beslutade att yttra sig genom följande protokollsanteckning.

Utskottet vill påtala vikten av att bevaka skyddet för den personliga integriteten i arbetet med att förverkliga rymdstrategin.

Denna paragraf förklarades omedelbart justerad.

Vid protokollet
Satu Saariniemi

Rätt utdraget intygar:
Satu Saariniemi

Exp. 2017-01-24
UbU

BILAGA 3

Försvarsutskottets yttrande

En rymdstrategi för Europa

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet har gett försvarsutskottet möjlighet att yttra sig över kommissionens meddelande En rymdstrategi för Europa (KOM(2016) 705).

Försvarsutskottet begränsar sitt yttrande till nya hot kopplade till rymden, de behov av synergier mellan civila och försvarsrelaterade tillämpningar som har uttryckts samt att rymdkapacitet kan anses vara av strategisk vikt för civila, kommersiella och säkerhets- och försvarsrelaterade mål.

Utskottets överväganden

En rymdstrategi för Europa

EU fick en tydlig befogenhet att utarbeta en gemensam rymdpolitik genom Lissabonfördraget. Kommissionen presenterade ett första meddelande med det syftet 2011. I ett meddelande 2012 föreslog kommissionen en ram för kontakterna med Europeiska rymdorganisationen (ESA). I ett meddelande 2013 utvecklades politiken för rymdindustrin.

I meddelandet från den 26 oktober 2016 föreslås en ny EU-strategi på rymdområdet för att beakta ökad konkurrens, kommersialisering, tekniska förändringar och nya hot som rymdskrot och rymdväder. Strategin består av åtgärder inom fyra målområden:

- Maximerad samhällsnytta, genom att bl.a. utveckla EU:s tre rymdprogram och främja användningen av rymdgenererade tjänster och data.
- Främja en konkurrenskraftig europeisk rymdsektor, genom att bl.a. stödja forskning och företagande.
- Säkerställa EU:s tillgång till rymden, bl.a. genom effektiva uppskjutningstjänster, bättre övervakning av rymden och samarbete mellan civil och försvarsrelaterad rymdverksamhet.
- Stärka EU som global aktör, bl.a. genom internationellt samarbete om rättsliga ramar och principer för rymdverksamhet.

Av särskilt intresse för försvarsutskottet är bl.a. att meddelandet framhåller rymdens stora potential för utveckling av civil och försvarsrelaterad kapacitet. I sin rymdstrategi beskriver kommissionen att rymdtjänster kan stärka EU:s och medlemsstaternas förmåga att hantera framväxande säkerhetsrisker och förbättra övervakningen och kontrollen av flöden som har konsekvenser för säkerheten. De flesta teknikerna, infrastrukturerna och tjänsterna på rymdområdet kan användas både för civila ändamål och för försvarsändamål. Trots att viss rymdkapacitet måste förbli under uteslutande nationell eller militär kontroll finns många områden där synergier mellan civila ändamål och försvarssyften kan leda till minskade kostnader, starkt motståndskraft och ökad effektivitet. EU måste utnyttja dessa synergier i högre grad, anger kommissionen, som i handlingsplanen uttrycker att den – tillsammans med den höga representanten, Europeiska försvarsbyrån (EDA) och ESA – förbereder ett initiativ för att tillförsäkra EU och dess medlemsländer pålitliga, säkra och kostnadseffektiva satellitkommunikationstjänster, ett s.k. Govsatcom. Kommissionen avser också att se över hur Copernicus – det europeiska handlingsprogrammet för insamling, förmedling och utnyttjande av miljöinformation i form av användaranpassade tjänster – ska kunna tillfredsställa säkerhets- och försvarsbehov i en högre utsträckning. Kopplingen till den europeiska försvarshandlingsplanen (KOM(2016) 950) framhålls särskilt i strategin.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser, likt man gjorde i yttrande 2016/17:FöU2y över kommissionens arbetsprogram för 2017 (KOM(2016) 710), att det mot bakgrund av de nya hot som håller på att växa fram på rymdområdet – från rymskrot till it-hot och rymdvädrets effekter – och andra säkerhetsrelaterade hot bör lyftas fram vad kommissionen anför i meddelandet om en europeisk försvarshandlingsplan och i sin rymdstrategi. Där framförs vikten av att skapa synergier mellan civila och försvarsrelaterade tillämpningar och att göra det mesta av sina tillgångar genom att använda sin rymdkapacitet för att tillgodose medlemsstaternas och unionens säkerhetsbehov. Aktiviteter i rymden kan t.ex. ha betydelse för förmågan att förebygga och hantera naturkatastrofer och övervaka sjö- och havsområden.

Utskottet instämmer i den syn som uttrycks i Regeringskansliets faktagrupperade Meddelande om en rymdstrategi för Europa (2016/17:FPM31), nämligen att man är övergripande positiv till förslaget till strategi och den konkretisering och prioritering av strategiska mål för EU:s rymdpolitik som anges, men utskottet vill därutöver tillägga att budgetrestriktivitet och säkerställande av budgetkontroll bör eftersträvas. Prioriteringar bör göras successivt i samverkan mellan medlemsstaterna och kommissionen när alla de program och åtgärds paket som strategin hänvisar till ska genomföras. Utskottet emotser strategins fortsatta behandling i rådet under våren 2017 och regeringens återrapportering.

Det förslag i rymdstrategin som enligt kommissionens arbetsprogram för 2017 ska läggas fram under året, om att säkra tillförlitliga och kostnadseffektiva satellittjänster för EU och nationella offentliga myndigheter och infrastrukturer (Govsatcom) – som en uppföljning till rymdstrategin för Europa och den europeiska försvarshandlingsplanen – bör ses i ovanstående ljus.

Avslutningsvis vill utskottet framhålla att beredningen av Rymdutredningens betänkande En rymdstrategi för nytta och tillväxt (SOU 2015:75) även i fortsättningen bör vara ett viktigt ingångsvärde för det svenska arbetet på området som helhet.

Stockholm den 26 januari 2017

På försvarsutskottets vägnar

Allan Widman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Allan Widman (L), Åsa Lindestam (S), Hans Wallmark (M), Peter Jeppsson (S), Lena Asplund (M), Alexandra Völker (S), Mikael Jansson (SD), Jan R Andersson (M), Daniel Bäckström (C), Anders Schröder (MP), Lotta Olsson (M), Paula Holmqvist (S), Roger Richtoff (SD), Stig Henriksson (V), Mikael Oscarsson (KD), Mattias Ottosson (S) och Kalle Olsson (S).

BILAGA 4

Näringsutskottets yttrande

En rymdstrategi för Europa

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet beslutade den 15 december 2016 att ge bl.a. näringsutskottet tillfälle att yttra sig över kommissionens meddelande En rymdstrategi för Europa (KOM(2016) 705).

Näringsutskottet begränsar sitt yttrande till de delar av kommissionens meddelande som rör näringspolitiken och därmed sammanhängande forskningsfrågor samt företagens villkor. Näringsutskottet välkomnar kommissionens rymdstrategi och betonar bl.a. den betydelse som insatser för rymdindustrin kan ha för tillväxt och sysselsättning även inom andra sektorer.

Utskottets överväganden

Kommissionens meddelande En rymdstrategi för Europa

Bakgrund

Enligt artikel 189 i EUF-fördraget (fördraget om Europeiska unionens funktionssätt) ska EU utveckla en europeisk rymdpolitik för att främja vetenskapligt och tekniskt framåtskridande och industriell konkurrenskraft m.m. Där står det också att ett europeiskt rymdprogram kan utvecklas för att möjliggöra att målen i fördraget uppnås.

Den 26 oktober 2016 publicerade kommissionen det nu aktuella meddelandet om en europeisk rymdstrategi (KOM(2016) 705). Strategin handlar om att ange en tydlig strategisk riktning och strategiska mål för EU på rymdområdet mot bakgrund av den snabba utveckling som pågår inom den internationella rymdverksamheten och samhällets beroende av tjänster som rymdverksamheten möjliggör.

Meddelandets huvudsakliga innehåll

Kommissionen föreslår, med stöd av artikel 189 i EUF-fördraget, en rymdstrategi för Europa i syfte att understödja ett europeiskt samarbete för att Europa ska bevara sin ledande ställning på rymdområdet, öka sin närvaro på de internationella rymdmarknaderna och utnyttja rymdsektorns fördelar och nackdelar.

Kommissionen konstaterar inledningsvis i strategin att Europa står för den näst största offentliga rymdbudgeten i världen och att under perioden 2014–2020 kommer enbart EU att investera mer än 12 miljarder euro i rymdverksamhet.

Vidare påminner kommissionen om att rymdteknologi, data och tjänster har blivit nödvändiga i vardagslivet, t.ex. för mobiltelefoni, navigationssystem, uttagsautomater, krisinformation, effektivare jord- och skogsbruk m.m. Samtidigt ökar konkurrensen inom rymdbranschen, nya typer av företag, verksamheter och affärsmodeller växer fram och kommersialiseringen ökar. Data om jorden som produceras av rymdinfrastrukturen får allt större betydelse för utveckling av nya tjänster och för samhällsnyttan.

Kommissionen anger att ett gott samarbete mellan EU och den europeiska rymdorganisationen Esa (European Space Agency) är en av hörnstenarna för att strategin ska kunna genomföras med framgång. Därtill kommer samarbete med andra relevanta aktörer utöver medlemsstaterna, t.ex. den europeiska vädersatellitorganisationen (Eumetsat), industri, forskare och användare, också att vara viktigt enligt kommissionen.

Strategin innehåller följande fyra strategiska mål:

1. optimera samhällsnyttan och den ekonomiska nyttan med rymdverksamheter

2. stärka den europeiska rymdindustrin
3. stärka Europas autonomi när det gäller tillgång till rymden
4. stärka Europas roll som en global aktör.

För varje strategiskt mål anger kommissionen ett antal åtgärder som den vill genomföra för att förverkliga strategins syfte.

När det gäller att optimera samhällsnyttan och den ekonomiska nyttan av rymdverksamhetens fördelar vill kommissionen bl.a. öka användningen av rymdtjänster och rymddata. Kommissionen vill även vidareutveckla EU:s rymdprogram och anpassa verksamheten till nya användarbehov.

När det gäller att stärka den europeiska rymdindustrin vill kommissionen bl.a. intensifiera sina insatser till stöd för forskning och utveckling på rymdområdet och se över sin strategi för att främja den europeiska rymdsektorns konkurrenskraft. Därtill vill kommissionen främja ett ökat entreprenörskap och nya affärsmöjligheter.

När det gäller att stärka Europas autonomi och tillgång till rymden vill kommissionen bl.a. aggregera efterfrågan på uppskjutningstjänster för att göra industrin mer synlig. Vidare vill kommissionen utforska olika sätt att stödja europeiska uppskjutningsanläggningar och främja utvecklingen av kommersiella marknader för ny rymdverksamhet.

För att stärka Europas roll som en global aktör vill kommissionen bl.a. föra dialoger om rymden med strategiska internationella partner och se till att rymdpolitiken beaktas i EU:s dialoger om exportkontroll med tredje länder. Kommissionen vill även bidra till internationella initiativ inom bl.a. jordobservation och samverka med internationella partner för att främja ett ansvarsfullt beteende i rymden och en fredlig användning av rymden.

Vissa kompletterande uppgifter

Preliminär svensk ståndpunkt

Regeringen har upprättat faktapromemoria 2016/17:FPM31 Meddelande om en rymdstrategi för Europa med anledning av kommissionens meddelande. I faktapromemorian anför regeringen följande (s. 4 f.):

Regeringen välkomnar strategin och anser att den är ett bra och balanserat strategiskt dokument. Regeringen välkomnar även meddelandet för dess konkretisering och prioritering av strategiska mål för EU:s rymdpolitik.

Regeringen avser att verka för att strategin förverkligas med särskilt avseende på:

1. att säkerställa tillgång till data för applikationer och tjänster för ökad samhällsnytta,
2. att bidra till ekonomisk tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning,
3. att förbättra excellens i forskning, innovation och teknologi liksom att inspirera och utbilda den europeiska allmänheten, särskilt de unga.
4. att ta hänsyn till europeiska och EU:s och ESA:s medlemsstaters utrikes-, försvars- och säkerhetspolitiska intressen.

Vidare att:

5. Strategin ska sträva efter maximal kostnadseffektivitet.

6. Strategin ska vara öppen för möjligheten att etablera flera europeiska rymdhamnar för raketuppskjutning av satelliter.

Regeringen beklagar samtidigt att strategin inte motsvarar behovet av en för EU och ESA gemensam rymdstrategi för Europa vilket har efterfrågats av medlemsländerna i EU och ESA.

Regeringen konstaterar också att meddelandet redogör för omfattande ambitioner. Regeringens övergripande mål är därför att budgetrestriktivitet och säkerställande av budgetkontroll ska eftersträvas och att prioriteringar bör göras successivt i samverkan mellan medlemsstaterna och kommissionen när de program och åtgärds paket som strategin hänvisar till ska genomföras.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att det sker snabba förändringar inom den internationella rymdsektorn och att konkurrensen ökar. Dessutom blir sektorn allt mer kommersiell och näringslivet deltar i utökad omfattning. Sverige och svenska företag har en lång tradition inom rymdsektorn. Svenska företag ligger även i framkant av utvecklingen och det är enligt utskottets uppfattning viktigt att man gör det möjligt för dem att vara med i den framtida konkurrensen inom denna sektor. Utskottet vill i detta sammanhang påminna om att den teknik och utveckling som kommer fram i rymdsektorn ofta är användbar inom andra områden såsom miljö, klimat, väderprognoser, infrastruktur och telekommunikation, och utskottet vill därför betona den betydelse som insatser för rymdindustrin kan ha för tillväxt och sysselsättning även inom andra sektorer. Mot denna bakgrund välkomnar utskottet kommissionens rymdstrategi och instämmer i kommissionens bedömning om vikten av att stärka det europeiska samarbetet för att Europa ska bevara sin ledande ställning på rymdområdet och att åtgärder behövs för att skapa en mer innovativ rymdsektor för att på så sätt bidra till ekonomisk tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning inom hela EU.

Utskottet anser likt kommissionen att det är centralt att verka för ett företags- och innovationsvänligt klimat genom att stärka tillgången till finansiering och försöka skapa nya affärsmöjligheter för företag på europeisk, nationell och regional nivå. Det är också positivt att kommissionen har för avsikt att öka stödet till små och medelstora företag, nystartade företag och unga entreprenörer genom bl.a. inkubatorer och tävlingar. Utskottet anser att i största möjliga mån bör redan befintliga strukturer användas för detta arbete och kommissionen bör därför söka finna möjliga synergier inom ramen för EU:s redan etablerade företagsfrämjande åtgärder. Utskottet vill i detta sammanhang även påminna om det arbete som rymdinkubatorn ESA BIC Sweden (Business Incubation Centre) bedriver. ESA BIC Sweden är en satsning för hela Sverige som ska skapa nya bolag med rymdtekniska lösningar på problem såväl på jorden som i rymden. Samtidigt vill utskottet med anledning av ambitionerna i strategin betona vikten av budgetrestriktivitet och säkerställande av budgetkontroll. Utskottet vill i detta sammanhang även uppmärksamma de negativa effekter som ändrade valutakurser kan ge upphov

till när det gäller rymdsamarbetet med EU och Esa, vilket enligt utskottets uppfattning kan behöva beaktas. Prioriteringar mellan de program och åtgärds paket som kommissionen hänvisar till i strategin bör enligt utskottets uppfattning göras successivt i samverkan mellan medlemsstaterna och kommissionen.

Stockholm den 26 januari 2017

På näringsutskottets vägnar

Jennie Nilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jennie Nilsson (S), Lars Hjalmered (M), Åsa Westlund (S), Hans Rothenberg (M), Ingemar Nilsson (S), Josef Fransson (SD), Hanif Bali (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johansson (M), Said Abdu (L), Birger Lahti (V), Penilla Gunther (KD), Mattias Jonsson (S), Anna-Caren Säterberg (S), Hanna Westerén (S) och Jonas Eriksson (MP).

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande (M, C, L, KD)

Lars Hjälmered (M), Hans Rothenberg (M), Hanif Bali (M), Helena Lindahl (C), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Said Abdu (L) och Penilla Gunther (KD) anför:

Vi vill i detta sammanhang tydliggöra vår uppfattning att kommissionens förslag om en rymdstrategi för Europa inte minskar behovet av att ta fram en svensk rymdstrategi. Enligt vår uppfattning kvarstår behovet av att utforma en svensk rymdstrategi utifrån de förslag som rymdutredningen lämnade i augusti 2015.